

УДК 65.011.2:338.14

**ПРАГМАТИЧНІ АСПЕКТИ ПОЄДНАННЯ ПАРАЛЕЛЬНОЇ ТА ПОСЛІДОВНОЇ
КЛАСИФІКАЦІЙ ВТРАТИ ЗИСКУ У КОНТЕКСТІ ВИРІШЕННЯ ЗАВДАНЬ
СЛУЖБИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ**

Гостєва І. С.

**PRAGMATIC ASPECTS OF COMBINATION OF PARALLEL AND SUCCESSIVE
CLASSIFICATIONS OF LOST PROFITS IN THE CONTEXT OF SOLVING PROBLEMS
OF ECONOMIC SECURITY SERVICE OF ENTERPRISES**

Hosteva I. S.

Розглянуто питання визначення множини класифікаційних ознак втрати зиску та її класифікування, а також виявлено можливості поєднання паралельної та послідовної класифікацій втрати зиску у контексті вирішення завдань служби економічної безпеки підприємств.

Ключові слова: втрата зиску, паралельна класифікація, послідовна класифікація, економічна безпека підприємств.

Вступ до розгляду питання. В сучасних умовах економічного середовища великий пріоритет мають питання забезпечення умов економічного зростання підприємств, на які можуть впливати загальноекономічна ситуація в світі в цілому та в державі зокрема. Економічна ситуація у державі залежить від спроможності забезпечення органами державної влади економічної безпеки як на макrorівні (державна), так і на мікрорівні (суб'єкти господарчої діяльності-підприємства). Однак суб'єкти господарчої діяльності повинні також прикладати зусилля задля забезпечення власної економічної безпеки шляхом створення на підприємствах служб економічної безпеки – відокремлених підрозділів, основною метою яких є розробка комплексу дій, спрямованих на досягнення економічної безпеки підприємства. Службу економічної безпеки створює керівник підприємства, а чисельність її персоналу залежить від декількох факторів, зокрема таких, як чисельність всього підприємства, рівня потенційних та реальних загроз, терміну функціонування підприємства, рівня щомісячного доходу тощо. Так, у США якщо щомісячний дохід підприємства перевищує 10 тис. дол., при штаті підприємства 3 або більше співробітників, то один з них повинен займатися окрім своєї основної діяльності ще й питаннями безпеки [1]. Питання створення служби безпеки на підприємстві має бути економічно доцільним та обґрунтованим, витрати на функціонування служби економічної безпеки не повинні перевищувати 10% від мо-

жливої шкоди [8]. Одним з основних завдань служби економічної безпеки на підприємстві є проведення постійного моніторингу наявних та потенційних загроз та небезпек (як усередині підприємства так і ззовні) з метою досягнення ефективності діяльності та пошуку шляхів уникнення або мінімізації можливої економічної шкоди. Одним з видів такої шкоди може виступати втрата зиску. Цей термін було введено раніше у дослідженнях [3, 6], та було доказано, що термін “втрата зиску” є багатозначним, і тому його оцінювання не можливо проводити лише за одним показником.

З точки зору вивченості та актуальності великий інтерес мають питання виявлення та оцінювання потенційного втрачання зиску та фактично втраченої вигоди як одного з комплексних критеріїв забезпечення економічної безпеки підприємства, що може проявлятися у будь-якій сфері діяльності підприємства, приміром у відносинах з контрагентами, трудових відносинах (зокрема при корпоративних конфліктах та опортуністичній поведінці співробітників), відносинах «принципал-агент», об'єднанні підприємств в інтегровані структури, тощо. Таким чином, втрата зиску може бути наслідком проявів дії чинників небезпеки та загроз економічній безпеці підприємств, отже її величину необхідно враховувати та проводити дії задля мінімізації проявів її наслідків. А для більш чіткого зрозуміння її сутності та варіативності виникає потреба у виявленні класифікаційних ознак та складанні положення про класифікування показників оцінки “втрат зиску”, а також розгляд можливості поєднання видів класифікацій втрати зиску за певними критеріями, виявлення та оцінка яких нададуть змогу більш якісно вирішувати основні завдання працівникам служби економічної безпеки підприємства.

Аналіз вирішеності питання за літературними джерелами. Серед робіт, які присвячені питан-

ням визначення та оцінювання втрати зиску, найбільш показові вважаємо роботи [2, 3, 5, 6], в яких доведено багатозначність цього терміну, розглянуто його близькість за сутністю з такими категоріями як затрати, видатки, витрати, втрати, альтернативна вартість, ризик. Під втратою зиску запропоновано розуміти узагальнення понять «втрачений зиск» (зиск, що втрачають через невиконання, або неналежне виконання договірних зобов'язань) та «потенційне втрачання зиску» (зиск, що може бути втраченим через хиби у виборі альтернативних варіантів діяльності). Така більш широка категорія характеризує не тільки фактичні результати, але ще характеризує й можливі події, адже недостатньо мати показники розрахунку фактичних значень втраченого зиску, а ще потрібно вміти оцінювати потенційну втрату зиску, що має дати змогу запобігти цієї можливої втрати зиску.

Серед авторів, що присвячували роботи розгляду питань економічної безпеки підприємств можна видокремити О.М. Ляшенко, Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьова, Д.П. Пілову, В.І. Ярочкіна, С.Н. Ілляшенка, Е.В. Камишникову, Г.Л. Ляного та інших. Питанням визначення, врахування та оцінки втрати зиску службою економічної безпеки підприємств було присвячено роботу [2], де було доведено, що втрата зиску може бути наслідком проявів дії чинників небезпеки та загроз економічній безпеці підприємств, отже її величину необхідно враховувати та проводити дії задля мінімізації проявів її наслідків. Але питання визначення головних класифікаційних ознак (яких, як було показано раніше може бути занадто багато з прагматичної точки зору) зостається невирішеним.

Таким чином, метою даної статті є виявлення прагматично зумовленої множини класифікаційних ознак втрати зиску, побудова паралельної та послідовної класифікацій втрати зиску та розгляд прагматичних аспектів та можливостей поєднання визначених класифікацій у контексті вирішення основних завдань служби економічної безпеки підприємств.

Основна частина дослідження. Загальновідомо, що однією з основних характеристик результатів ефективності господарської діяльності підприємства, а також основною метою функціонування комерційного підприємства, є розмір прибутку, що в свою чергу може виступати в якості умови для визначення рівня економічної безпеки підприємства. Так, у попередніх дослідженнях, (зокрема [2]) було надано визначення економічної безпеки підприємства, як діяльності, що спрямована на попередження та запобігання втрат зиску шляхом проведення діагностики, обліку, визначення, попередження та нейтралізації реальних та потенційних загроз та небезпек та їх наслідків на функціонування підприємства. Втрата зиску може виникати в результаті впровадження будь-якого управлінського рішення на кожній стадії розвитку й функціонування підприємств, тому досить складно сформулювати єдину систему показників оцінки втрат зиску, адже не існує єдиного затвердженого підходу й до самої оцінки втрат зиску у зв'язку із багатогранністю поняття та умовами його використання. Для розуміння сутності терміну «втрата зиску» та його варіативності визначимо основні класифікаційні ознаки та наведемо приклад паралельної класифікації видів втрати зиску (рис. 1).

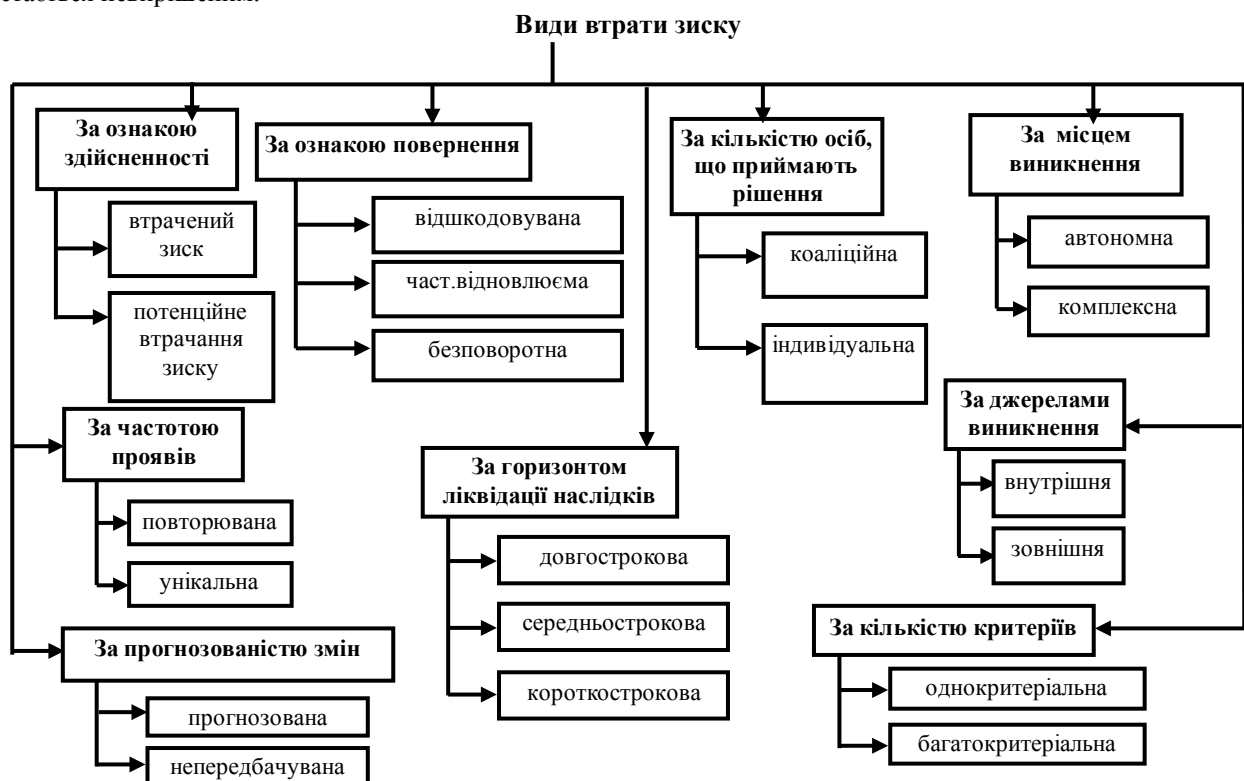

Рис. 1. Приклад паралельної класифікації видів втрати зиску

В сучасних умовах господарювання успішна діяльність підприємства залежить від комплексного прогнозування, обліку та аналізу факторів зовнішнього та внутрішнього середовищ підприємства та проявів їхньої дії, що надає можливість працівникам служби безпеки виявляти та оцінювати внутрішні ресурси і можливості, сильні та слабкі сторони підприємства задля знаходження та попередження потенційних та реальних загроз та небезпек.

Зовнішнє середовище підприємства є складним та рухливим, що уявляє собою нескінчену кількість складових елементів, які взаємодіють в умовах невизначеності. У зв'язку з чим прояви дії факторів зовнішнього середовища можна лише прогнозувати з тією або іншою величиною похибки.

Внутрішнє середовище можна розглядати з двох позицій, виокремлюючи склад його елементів та структуру з одного боку та процеси, що виникають на підприємстві з іншого. Серед основних елементів внутрішнього середовища можна виокремити цілі, завдання, структуру, техніку та технології, персонал, інформацію та ін. Окрему увагу серед складових елементів внутрішнього середовища слід приділити персоналу підприємства, адже від його поведінки, рішень, навичок, вмінь, мотивації, досвіду, кваліфікації напряду залежать результати діяльності підприємства. Згідно з дослідженнями Малера В.С., можна виокремити декілька підходів щодо визначення взаємовідносин робітника з підприємством: «філософію контракта», «філософію долі», та «філософію гостя». Згідно з першим підходом робітника з підприємством пов'язує лише контракт, згідно другого – не тільки контракт, але й загальна доля (співробітники сприймають себе як невід'ємну частину підприємства й не мають власних цілей та інтересів, що відмінні від загальних інтересів підприємства). Згідно до третього підходу (що найбільш властивий сучасній українській економіці) – робітники не ототожнюють свою долю з приналежністю до робочого колективу підприємства, а контракт (як робітник так і роботодавець) не розглядають як обов'язкове керівництво до дії [7, с.11].

Таким чином, внутрішнє середовище є умовним та може бути, навіть, більш невизначеним аніж зовнішнє, тому що воно суб'єктно, адже існують різні коаліції суб'єктів, що мають власну волю та можуть діяти згідно власних інтересів. Але ж лише спільні інтереси в змозі забезпечити стійкість контрагентських відносин та досягнення загальної мети, тому співробітники служби безпеки мають в першу чергу більшу увагу приділяти питанням діагностики та аналізу саме внутрішнього середовища підприємства. Адже співробітник служби безпеки підприємства є некерованим по відношенню до системи і у своїй роботі має прийняти за аксіому те, що кожен співробітник підприємства може мати свої власні амбіції, цілі та інтереси, які не завжди можуть співпадати з загальною метою підприємства, та проводити діяльність щодо попередження опортуністичної поведінки з боку співробітників. Одним з нас-

лідків результатів прояву такої опортуністичної поведінки співробітників підприємства може виступати втрата зиску, що більш детально було досліджено у попередніх роботах, зокрема [4].

Складемо послідовну класифікацію втрати зиску за ознаками, що визначені характеристиками особи, що приймає рішення (рис. 2).

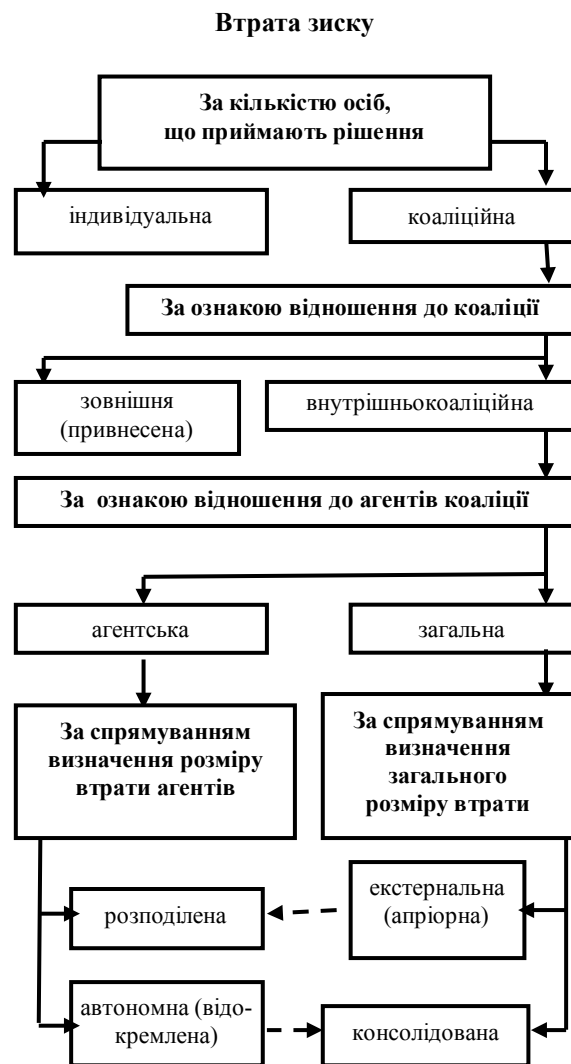

Рис. 2. Види показників втрати зиску агентів коаліції та їхнє місце у класифікації втрати зиску за ознаками, що визначені характеристиками особи, що приймає рішення

Так, згідно з рис. 2 втрата зиску може проявлятися як при прийнятті індивідуальних рішень (втрата зиску, що пов'язана з вибором альтернатив дії) так і колективних рішень (вибір альтернатив визначений в умовах коаліційного вибору альтернатив можливостями розподілу й перерозподілами вигід, причому перерозподіли також є альтернативами дії й також підлягають протиставленню й вибору). Сукупність контрагентів при прийнятті колективних рішень розглядаємо як коаліцію кооперованих суб'єктів, що можуть самостійно діяти, та мають власні інтереси. Але тільки спільні інтереси посилюють стійкість контрагентських відносин, а існую-

чі інструменти теорії нестратегічних ігор надають змогу обґрунтувати кооперовані рішення, тобто такі коаліційні плани дії, що відповідають спільним інтересам.

Інші послідовні класифікації втрати зиску (подібні до класифікації за ознакою кількості осіб, що приймають рішення) можна також скласти і за іншими ознаками, наведеними у паралельній класифікації, адже існує можливість поєднання паралельної та послідовної класифікацій.

Так, для більш широкого розуміння сутності терміну «втрата зиску», згідно з його вищенаведеним визначенням, складемо послідовну класифікацію видів втрати зиску за ознакою здійсненності (рис. 3), де:

ШТ – штрафні санкції;

ВШ – санкції, спрямовані на відшкодування шкоди;

О-ГС – оперативно-господарчі санкції;

АК – адитивний інтегрований критерій;

ВК – вибірковий інтегрований критерій;

КОЧВМ – критерій, опосередкований через втрачену можливість;

МК – мультиплікативний критерій;

ЗК – змішані критерії.

Так, згідно з рис. 3 можна побачити, що втрату зиску за ознакою здійсненності може бути поділено на втрачений зиск (фактичну втрату зиску) та потенційне втрачання зиску (зиск, що може бути втрачено у зв'язку із невірним вибором альтернатив діяльності). Термін фактичний втрачений зиск широко використовують в юридичній практиці, його застосовують при обґрунтуванні претензій пов'язаних з невиконанням, або неналежним виконанням контрагентами своїх зобов'язань. Але практика господарювання вказує на більшу актуальність не оцінки обґрунтованих претензій відшкодування (це питання є досить розглянутим, зокрема у юриспруденції), а на оцінку вартості хиб прийняття управлінських рішень, тобто не фактичних значень втраченого зиску, а оцінки значень потенційного втрачання зиску, адже оцінювання втрати зиску та мінімізації його негативних наслідків є одним з головних завдань служби економічної безпеки підприємства. Тому виникає необхідність проведення більш детальної класифікації потенційного втрачання зиску.

Рис. 3. Види показників втрати зиску та їхнє місце у класифікації втрати зиску за ознакою здійсненності

Рис. 4. Деталізація потенційного втрачання зиску за ознакою використання критеріїв правил вибору

Приклад деталізації потенційного втрачання зиску наведено на рис. 4, згідно до якого величину втрачання зиску може бути розраховано за допомогою використання критеріїв правил вибору. Більш детально використання правил вибору у оцінці потенційного втрачання зиску було розглянуто у роботі [5], згідно з результатами якої сума показника втрачання зиску, розрахована за різними правилами вибору може значно відрізнятись. Найбільш ефективним було признано використання змішаних критеріїв (зокрема критерій Севіджа-Лапласа).

Висновки та шляхи подальшого дослідження Таким чином, класифікація втрати зиску за різними ознаками є досить складною та багатогранною, а види втрат зиску можуть перетинатися між собою. Тому дуже складно скласти вичерпну класифікацію не тільки показниками оцінки втрати зиску, але й виявити всі можливі її види. Проте саме можливість поєднання паралельної та послідовної класифікацій втрати зиску є досить важливим насаперед для спеціалістів служби економічної безпеки підприємств, які у своїй роботі повинні перш за все проводити діагностику внутрішнього середовища, аналізувати можливість виникнення втрати зиску, визначати її вид та проводити оцінювання потенційного втрачання зиску шляхом постійного моніторингу за можливими та наявними небезпеками та загрозами підприємства задля запобігання економічній шкоді та мінімізації втрат зиску. Інваріантність оцінок втрати зиску свідчать про потребу у визначенні комплексного показника або системи (чи групи) показників оцінювання втрати зиску. Складення більш детальної класифікації видів втрати зиску надає можливості враховувати більшу кількість небезпек та загроз задля створення систем (чи груп) показників оцінки втрати зиску за кожною класифікаційною ознакою, що є частиною завдання подальшого дослідження.

Л і т е р а т у р а

1. Артемьев В. Экономическая безопасность предприятия // [http:// hrliga. com/ index.php?module=profession&op=view&id=718](http://hrliga.com/index.php?module=profession&op=view&id=718).
2. Гостева І.С. Втрата зиску як наслідок сукупності дії чинників небезпеки та загроз економічній безпеці інтегрованих підприємств // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. — 2011. — № 3(157). — с.52-59.
3. Гостева І.С. Обзор и сопоставление подходов определения категории упущенной выгоды // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених «Сучасні проблеми соціально-економічного розвитку України» – Дніпропетровськ: ДНУ, 2005, с. 121-122.
4. Гостева І.С. Противодействие оппортунизму в системе поддержания устойчивости кооперативного поведения службой экономической безопасности интегрированного предприятия // Матеріали І Всеукраїнської науково-практичної конференції «Безпекознавство: теорія та практика.» Луганськ, 2013 (http://thesis.at.ua/publ/bezpekoznavstvo_teoriya_ta_praktika/gosteva_i_s_protivodejstvie_opportunizmu_v_sisteme_

- [podderzhanija_ustojchivosti_kooperativnogo_povedenija_sluzhboj_ekonomicheskoy/4-1-0-96](http://thesis.at.ua/publ/bezpekoznavstvo_teoriya_ta_praktika/gosteva_i_s_protivodejstvie_opportunizmu_v_sisteme_podderzhanija_ustojchivosti_kooperativnogo_povedenija_sluzhboj_ekonomicheskoy/4-1-0-96))
5. Кривуля П. В., Гостева І. С. Зіставлення втрати зиску альтернативних проектів згідно різним правилам вибору // Управління проектами та розвиток виробництва. Зб. наук. праць. Вип. 4(16). — Луганськ: СХУ ім. В. Даля, 2005. — С. 115-125.
 6. Кривуля П. В., Гостева І.С. Різновиди показників потенційної втрати зиску у задачах прийняття кооперативних рішень // Економіка. Менеджмент. Підприємництво. Зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. Вип. 14. Ч.2. — Луганськ: СХУ ім. В. Даля, 2005, с.199-217.
 7. Малер В.С. Контрактные отношения в «Экономике физических лиц»: автореф. дис. .. канд. экон. наук: (08.00.05) /В.С. Малер; Гос. институт управления.- М.:2009.- 25 с.
 8. Саньков А. В. Планирование службы безопасности на предприятии// <http://stopzlo.su/sluzhba-bezopasnosti/planirovanie-raboty-sluzhby-bezopasnosti-na-predpriyatii.html>

References

1. Artem'yev V. Ekonomicheskaya bezopasnost' predpriyatiya // [http:// hrliga. com/ index.php?module=profession&op=view&id=718](http://hrliga.com/index.php?module=profession&op=view&id=718).
2. Gosteva Í.S. Vtrata zisku yak naslidok sukupnosti dii chinnikiv nebezpeki ta zagroz yekonomichny bezpetsi íntegrovanih pídpríemstv // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. — 2011. — № 3(157). — с.52-59.
3. Gosteva I.S. Obzor i sopostavlennye podkhodov opredeleniya kategorii upushchennoy vygody // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених «Сучасні проблеми соціально-економічного розвитку України» – Дніпропетровськ: ДНУ, 2005, с. 121-122.
4. Gosteva I.S. Protivodeystviye opportunizmu v sisteme podderzhaniya ustoychivosti kooperativnogo povedeniya sluzhboy ekonomicheskoy bezopasnosti integrirovannogo predpriyatiya // Матеріали І Всеукраїнської науково-практичної конференції «Безпекознавство: теорія та практика.» Луганськ, 2013 ([http://thesis.at.ua/publ/bezpekoznavstvo_teoriya_ta_praktika/gosteva_i_s_protivodejstvie_opportunizmu_v_sisteme_](http://thesis.at.ua/publ/bezpekoznavstvo_teoriya_ta_praktika/gosteva_i_s_protivodejstvie_opportunizmu_v_sisteme_podderzhanija_ustojchivosti_kooperativnogo_povedenija_sluzhboj_ekonomicheskoy/4-1-0-96)
5. Krivulya P. V., Gosteva Í. S. Zistavleniya vtrati zisku al'ternativnikh proyektami ta rozvitok vrobniitstva. Zb. nauk. prats'. Vip. 4(16). — Lugans'k: SNU ím. V. Dalya, 2005. — S. 115-125.
6. Krivulya P. V., Gosteva Í.S. Ríznovidy pokaznikiv potentsiynoi vtrati zisku u zadachakh priynyattya kooperativnikh ríshen' // Економіка. Менеджмент. Підприємництво. Зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. Вип. 14. Ч.2. — Луганськ: СХУ ім. В. Даля, 2005, с.199-217.
7. Maler V.S. Kontraktnyye otnosheniya v «Ekonomike fizicheskikh lits»: avtoref. dis. .. kand. ekon. nauk: (08.00.05) /V.S. Maler; Gosud.institut upravleniya.- M.:2009.- 25 s.
8. San'kov A. V. Planirovaniye sluzhby bezopasnosti na predpriyatii// <http://stopzlo.su/sluzhba-bezopasnosti/planirovanie-raboty-sluzhby-bezopasnosti-na-predpriyatii.html>

Гостева И. С. Прагматические аспекты сочетание параллельной и последовательной классификации потери выгоды в контексте решения задач службы экономической безопасности предприятий

Рассмотрены вопросы определения множества классификационных признаков потери выгоды и её классификации, а также выявлены возможности сочетания параллельной и последовательной классификации потери выгоды в контексте решения задач службы экономической безопасности предприятий.

Ключевые слова: потеря выгоды, параллельная классификация, последовательная классификация, экономическая безопасность предприятий.

Hosteva I. S. Pragmatic aspects of combination of parallel and successive classifications of lost profits in the context of solving problems of economic security service of enterprises

The question of determination the plural of classification signs of lost profits and its classification is considered, and detected possibility of combining parallel and successive classifications of lost profits in the context of solving problems of economic security service of enterprises.

Keywords: loss of profit, parallel classification, a consistent classification, economic security service.

Гостева Ірина Сергіївна – асистент кафедри економіки підприємства, Інститут економіки і управління Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля (м. Северодонецьк)
info.ec.snu@yandex.ru

Рецензент: д.е.н., професор Бузько І. Р.

Статтю подано 10.01.2015